

Diplomitöö
392 310

*Diplomitööna arvestatud.
Tartu, 25. mail 1938.*

A. J. Klumber

E. V.
TARTU ÜLISKOOLI
ÕIGUSTEADUSKONN
13 mail. 38
41
TARTU

DIPLOMITÖÖ

H A R I D U S M I N I S T E E R I U M I R A K I N G

J A P Ä D E V U S

Õigusteaduskonna üliõpilane:

Gubin, Vsevolod
Mt. N° 12740.

13
2601

Tartu 1938, 13 mail .

Lõpetanud õigusteaduskonnas 3. VI 38.

1. ptk.: Sissejuhatus.

§ 1. Ministeeriumide õiguslik asend.

§ 2. Ministeeriumide raking ja pädevus.

2. ptk.: Keskhalldus.

§ 3. Haridusministeerium ja tema allühikud.

1. Kooliosakond.

2. Kutseoskuse Osakond.

3. Noorsoo ja Vabahariduse Osakond.

4. Teaduse- ja Kunsti Osakond.

5. Üldosakond.

§ 4. Haridusministeeriumi juure loodud instantsid.

1. Raamatukogude komisjon.

2. Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu.

3. Rahvakultuuri ja Rahvahariduse Nõukogu.

4. Kultuurkapitali Nõukogu.

5. Muinsuskaitse Nõukogu.

3. ptk.: Kohahaldus.

§ 5. Kooliosakonnale alluvad kohahaldusinstantsid.

1. Koolide inspektorid.

2. Omavalitsuste koolivalitsused.

3. Riiklikud küpsus- ja täienduseksamite komisjonid.

§ 6. Kutseoskuse Osakonnale alluvad kohahaldusinstantsid
Tööoskusametid.

§ 7. Teaduse- ja Kunstiosakonnale alluvad kohahaldus-
instantsid.

Maakonna muinsushooldajad ja muinsuskaitse usaldusmehed.

1. peatükk. SISSEJUHATUS.

§ 1. Ministeeriumide õiguslik asend.

Moodsas ühiskonnas tähistatakse riigivalitsemises kahte põhifunktsiooni: legislatsiooni ja eksekutsiooni. Eksekutiiv-funktsioon omakorda liigitatakse halduse ja jurisdiktsiooni alafunktsioonideks. Tegelikult tuntakse aga kolme liiki funktsionaalseid organeid - seadusandlust, haldust ja kohut. Kehtivas õiguses võib tähele panna, et seadusandlusele omistatakse prevalents halduse ees. Kohus on aga seatud eelmainitud organeist täielisse sõltumatusse¹. Seega seadusandlus on superordineeritud haldusele, milline on omakorda subordineeritud seadusandlusele, kuna aga kohus esineb mõlemite suhtes kordineerituna. Kuna käesolevaga tahetakse fikseerida ministeeriumide õiguslikku asendit meie kehtivas keskhalduses, siis osutub vajalikuks siinkohal märkida, et ka halduses eneses võime näha eelmainitud sub- ja superordineeritud astmestikku. Iga kõrgema astme organi aktil on prevalents iga alama organi akti ees. Viimane konkretiseerib vaid neid normistikke, mida ülem aste oma aktidega on juba esitanud².

Halduse kõrgeim organ on riigipea. Eesti Vabariigi Põhiseaduse³ § 38 järgi ta on riigivõimu ühtluse kandja. Põhiseaduse § 48 järgi teostab valitsemisvõimu Vabariigi Valitsus ja sama §-i p.4 alusel ta teeb vajalikke korraldusi Vabariigi Presidendi otsuste täitmiseks, millega ilmneb Vaba-

¹ Vt. A.-T. Kliimann, Administratiivakti teooria, Tartu 1932, lk.92 j. - vrd. id., Haldusprotsess, Tartu 1937, lk. 24 j.

² Vt. Kliimann, Teooria, lk. 183.

³ (PS) RT 1937, 71, 590.

riigi Valitsuse subordinatsioon riigipeale ja asetuse teisele kohale keskvalduse astmestikus.⁴

Kolmanda koha keskvalduse astmestikus evivad ministeeriumid. Kui Vabariigi Valitsus Põhiseaduse § 48 järgi teostab riigi poliitikat k o i g i l aladel, siis § 49 järgi ü k s i k u t e valitsemisalade korraldamiseks asutatakse seadusega sellekohased ministeeriumid. Nagu nähtub õeldust, on ministeerium riigi keskvalduse eriorgan, mille ülesandeks on riigi valitsemisvõimu erialaline teostamine. Üksikute ministrite sõltuvus Vabariigi Valitsusest ilmneb Põhiseaduse § 52 alusel, kus peaminister Vabariigi Valitsuse esindajana võib pärida aru üksikuilt ministreilt nende tegevuse kohta ja anda neile juhtnõure nende tegevuses. Valitsemise Korraldamise Seadus⁵ läusub 26. §-s: "Minister vastava ministeeriumi juhina täidab Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja Peaministri otsuseid."

Eeltoodu põhjal selgubki meie ministeeriumide õiguslik asend meie konstitutsioonilises põhikorras. Olles otseses alluvuses ministrite kabinetile, asub iga üksik ministeerium kolmandal jõuastmel keskvalduse tsentraliseeritud rakingus ja tema aktid on jõult kolmandajärgulised valdusaktid.

1) juhib ja korraldab kogu tegevust, mis kuulub ministeeriumi tegevusalasse;

2) hoolitseb selle eest, et ministeeriumi tegevusalasse kuuluvad seadused, seadlused ja määrused ning muud korraldused laiskaid otstarbekat ja täpselt täitmist;

3) otsustab kõik ministeeriumi tegevusalasse kuuluvad kü-

⁴ Vrd. ka 1933.a. PS § 57: "Rahva esindajana teostab riigi kõrgemat valitsemisvõimu Riigivanem. Riigivanema juures on riigi valitsemiseks Vabariigi Valitsus."

⁵ (VKS) RT 1938, 37, 332.

§ 2. Ministeeriumide raking ja pädevus.

Eestis on praegu üheksa ministeeriumi.⁶ Ministeeriumide üldist korraldust, nende rakingut ja pädevust käsitab VKS 5. peatükk, jagudes 1 - 6.

Meie ministeeriumid on kollektiivasutised, mida hallatakse büroo printsiibil.⁷ Ministeeriumi juhina - bürokraadina teotseb minister. Teatavasti bürokraatses halduses on juht alati primus omnium. Ta ainuüksi on pädev andma normatiivseid akte, s.t. akte, mis sisaldavad endas norme, millega luuakse konkreetseid õigussuhteid. Teised liikmed asutises on vaid juhi käskudetäitjad, aktide koostajad, milledele juht allakirjutades annab normatiivse jõu. Meie ministeeriumid ei esita aga sellist monokraatse halduse ideaaltüüpi, kus juhtminister teotseks ainuüksi otsustava isikuna normatiivsete aktide andmisel ja on seejuures ainuüksi ka vastutajaks. Siin esineb üsnagi rohkesti kõrvalekaldumisi, millega saavutatakse teatud siduvus juhi ja teiste kollektiivasutise liikmete pädevuste vahel. Asume VKS-s esinevate ministeeriumide kohta käivate üld-eeskirjade lähemale vaatlusele.

A. Minister vastava ministeeriumi juhina:⁸

1) juhib ja korraldab kogu tegevust, mis kuulub ministeeriumi tegevusalasse;

2) hoolitseb selle eest, et ministeeriumi tegevusalasse puutuvad seadused, seadlused ja määrused ning muud korraldused leiaksid otstarbekat ja täpset täitmist;

3) otsustab kõik ministeeriumi tegevusalasse kuuluvad küsimused, mille otsustamine seatud korras pole pandud alluvaile

⁶Vt. lex.cit., § 22.

⁷Vt. PS, loc.cit., § 53: "Minister juhib ministeeriumi."

⁸Lex cit., § 26 järgi.

asutistele või ametnikele;

4) täidab Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja Peaministri otsuseid;

5) valvab selle järele, et ministeeriumi talitused ja osakonnad ning ministeeriumi juures asuvad asutised hoolikalt täidaksid kõiki neile pandud ülesandeid, annab juhtnööre ministeeriumi tegevuse kohta ning teostab järelevalvet ministeeriumi ametnikkude otsuste ja tegevuse üle;

6) nimetab ametisse ja vabastab sellest ministeeriumi koosseisu kuuluvaid riigiteenijaid, kes ei kuulu ametisse nimetamisele Vabariigi Presidendi poolt või kelle ametisse nimetamine seatud korras pole pandud alluvaile ametnikele;

7) koostab ministeeriumi iga-aastase kulude ja tulude eelarve ning vajaduse korral lisaeelarve-ettepanekud ning valvab eelarve otstarbeka täitmise järele;

8) esitab seatud korras ettepanekuid oma ametkonna tegevusalasse puutuvais küsimusis Vabariigi Valitsusele;

9) annab seadluses ettenähtud alusel ja ulatuses määrusi;

10) esitab ministeeriumi iga-aastase tegevusaruande.

Nagu esitatud loendist nähtub, on ministri seaduse poolt antud laialdased võimupiirid oma ministeeriumi haldamiseks. Sellest võib esile tõsta ministri võimet otsustada kõiki ministeeriumi pädevusse puutuvaid küsimusi, juhtnööride andmise õigust ministeeriumi tegevuse kohta, järelevalvet alluvate tegevuse üle ja eriti määruste andmise õigust. Asjad, mis seatud korras antud ministeeriumi pädevusse ilma otsustajat organit tähendamata, kuuluvad ministri otsustamisele, kuid minister võib oma sellekohase korraldusega panna seesuguste asjade otsustamise vastavale talitusele või osakonnale.⁹

B. Ministriabi. Meie minister ei pruugi olla spetsialist halduse alal. Ta on vaid oma ressoori poliitiline juht. Spet-

⁹ Lex cit., § 28.

sialistiks on ministri abi, kellel lasuvad rohkem tehnilised ülesanded, mille tõttu ta on n.ö. vahendajaks organiks ministri ja ministeeriumi osakondade ja talituste vahel. Ministri abi pädevust käsitab VKS-e 3. jagu, piiritelless 30. §-s üldiselt tema seisundit "ministri lähema kaastöölisena." Viimane hoolitseb kogu ministeeriumi tegevuse ja asjaajamise korralikkuse eest. Tal on õigus anda sel alal isegi juhtnööre ministeeriumi valitsuste ja osakondade direktoreile ja muude asutiste ja ametikohtade juhtidele ning pärida neilt seletusi.¹⁰ Üldise ulatuse oma abi võimupiiridele määrab minister ise sellekohase korraldisega, tehes selle teatavaks Peaministrile. Ministri pädevuses tehtud otsustele kirjutab ministriabi alla "ministri eest ministri abi" ning need otsused on võrdsed ministri otsustega. Kuid ministriabile ei või anda õigust kirjutada alla ministri eest üldkohuslikele määrustele, ettekannetele Vabariigi Presidendile, Vabariigi Valitsusele ning Peaministrile.¹¹ Vabariigi presidendi otsusega võidakse ministriabile panna mõne talituse, osakonna või ministeeriumi keskasutise juures asuva asutise või ametikoha otsene juhtimine.¹²

C. Ministeeriumi talitused ja osakonnad oma rakingus on rajatud, nagu ministeeriumi üldraking, samuti büroo printsibile. Meil nimetati ministeeriumi allühikuid varemalt teisi: valitsusteks ja osakondadeks. Uus VKS aga (hakkas kehtima 21.apr. s.a.) nimetas ministeeriumide "valitsused" ümber "talitusteks." See sündis peamiselt vajadusest teha selget vahet põhiseaduses ettenähtud "valitsuste" (Vabariigi Valitsus,

¹⁰ Ib., § 32.

¹¹ Ib., § 30.

¹² Ib., § 31.

omavalitsus) ja ministeeriumi, kui riigi keskhalduse administratiivse eriorgani allüksuste vahel. Varem eraldati ministeeriumide kantseleid teistest allüksustest, kui eriühikut, mille pädevus oli ühine kõikidel ministeeriumidel. Nüüd aga on nad ühtlustamise mõttes ümber nimetatud üldosakondadeks, millele pädevus on VKS-s piiritletud vastavalt iga ministeeriumi juures.

Ministeeriumi talitust või osakonda juhib talituse või osakonna direktor¹³. Viimasele alluvad kõik talituse või osakonna koosseisu kuuluvad ametnikud ja teenijad.¹⁴

Talituse või osakonna direktor:¹⁵

1) otsustab asjad, mis seatud korras antud talituse või osakonna või selle direktori otsustada, niivõrd kui talituse või osakonna võimkonda kuuluvad asjad pole antud otsustamiseks talituse või osakonna alljaotiste juhatajaile või muile ametnikele;

2) esineb ministrile ettekannetega talituse või osakonna tegevusse puutuvais asjus;

3) annab juhtnööre ja teeb korraldusi alluvaile asutistele ja ametnikele, määrab niivõrd, kui see pole korraldatud teisiti, nende ülesanded ja valvab selle järele, et nad täpselt täidaksid neile pandud ülesandeid;

4) nimetab ametisse ja vabastab sellest talituse või osakonna koosseisu kuuluvaid riigiteenijaid alates 20. palgaastmest, niivõrd kui see pole korraldatud teisiti, ning sellekohaste krediitide piires ajutisi tööjõude;

5) annab aru ning informeerib talituse või osakonna tegevusest ministrit viimase poolt antud juhtnööride ja korral-

¹³Ib., § 33.

¹⁴Ib., § 35.

¹⁵Ib., § 34 järgi.

duste kohaselt.

Abidirektor¹⁶ on direktori lähem kaastööline ja tema alaline asetäitja. Ta juhib direktori õigustega alasid, mis direktori ettepanekul ministri sellekohasel korraldusel antud tema juhtimisele. Talitustes või osakondades, kus pole määratud ametisse abidirektorit, määrab minister ühe ametniku direktori alaliseks asetäitjaks.

D. Ministeeriumi talituste ja osakondade alljaotuste tegevusalad määratakse ministri sellekohase korraldusega.¹⁷ Talituste või osakondade alljaotuste juhatajad tegutsevad direktori järelevalvel ning teevad ettekandeid omal alal direktorile asjus, mis seatud korras pole antud alljaotuse juhataja enda otsustada. Alljaotuse juhatajale allub alljaotise koosseisu kuuluvad ametnikud ja teenijad. Ministri sellekohasel korraldusel võivad alljaotuste juhatajad omal alal teha ministri otsustamisele kuuluvais küsimusis ettekandeid otse ministrile, informeerides neist direktorit viimase poolt antud juhtnõõride kohaselt.¹⁸

E. Peale talituste ja osakondade asuvad ministeeriumide juures veel teised asutised ja ametikohad, millede raking ja pädevus on ette nähtud vastavais seadustes.¹⁹

Eelpool on lähemalt piiriteldud meie ministeeriumide üldraking ning ministeeriumi, kui kollektiivasutise, juhi ja liikmete üldpädevus. Nägime, et üldkehtivaks halduspõhimõtteks ministeeriumis on bürooprintsiip. Minister on deliberatiivne normiisik, s.o. otsustaja ja korraldaja kogu ministeeriumi

¹⁶Ib., § 36 järgi.

¹⁷Ib., § 24 - vrd. VKS RT 1934, 5, 36, § 32, teine lõige:
"Valitsuste ja osakondade alljaotused kujundatakse tarviduse järgi Riigivanema määrusega, milles neile määratakse ka ülesanded."

¹⁸RT 1938, 37, 332, § 37.

¹⁹Ib., § 23, teine lõige.

pädevusalas. Ministri abi on ministri lähem kaastööline, saades oma pädevuse ministrilt vastava korraldisega. Ministeeriumi talituste ja osakondade direktorid haldavad vastavat ministeeriumi allühikut samuti büroojuhi pädevusega, võides igal ajal intervenueeruda oma alluvate tegevusse.

Nagu juba eelpool mainitud, ei esine bürooprintsiip meie ministeeriumides mitte puhtal kujul. Bürooprintsiip ideaalkujul on üldse mõeldamatu. Pole minister ainuüksi normatiivsete aktide looja ega vastutaja nende eest, ega ka vastav direktor oma alljaotise pädevuses. Kõige järsumalt piirab monokraatse süsteemi täielikkust keskhalduses valitsev kaasvastutuse põhimõte, kontrasignatsioon. Bürookraat deliberatiivse isikuna ei saa varem akti anda kui referendaarisik pole talle akti esitanud. Tavaliselt kontrasigneerib viimane ja vastutab normatiivse akti tehnilise külje eest. Juba varem on toimunud tuvastus, millele akt rajatakse. On mõeldav, et asutises on teatud isikud peale juhi, kes kavastavad akti. Ministrile ettekandja referendaarisik peab kandma hoolt, et vastav akt oleks tehniliselt täielik.

Meie kehtiv VKS käsitab kontrasignatuuri oma 5. jaos - "Asjade otsustamine", 38 §-s: "Ministri poolt allakirjutata-
vaile ettekandeile ja muule kirjavahetusele ning aktidele kirjutab alla, niivõrd kui see ei järeldu teisiti käesolevast seadusest sõltuvalt sellest, millise ministeeriumi talituse või osakonna võimkonda kuulub asi, ka ministeeriumi vastava talituse või osakonna direktor, mõni teine selleks volitatud ametnik, või ministriabi, kui asi kuulub ministriabi ettevalmistamisele.²⁰ Ettekandeile, kirjavahetusele ning aktidele, mis kuuluvad ministrile ettekandmisele otseselt alljaotuste juhatajate poolt, annab allkirja vastava alljaotuse juhataja.

²⁰Erandid vt. lex cit., § 38, teine lõige, pp.1-5.

Direktori poolt allakirjutatavaile ettekandeile ja kirjava-
hetusele ning aktidele kirjutavad juhtudel, kui asi kuulub
vastava alljaotuse või vastavate ametnikkude ettevalmista-
misele ja esitamisele, alla ka alljaotuse juhatajad või vas-
tavad ametnikud.

Juhi-bürokraadi ainuvastutust vääratakse referendaar-
isikute kaasvastutusega. Viimast käsitabki VKS 6. jagu - Vas-
tutavus: "Minister, ministriabi, talituse ja osakondade di-
rektorid ning muude allüksuste juhatajad, osakondade alljao-
tuste juhatajad ning muud ametnikud vastutavad kõigi nende
poolt tehtud otsuste ja korralduste eest. A l l k i r j a
a n n u d a m e t n i k u d ja muud asju ülemusele otsus-
tamiseks esitajad kannavad vastutust e t t e k a n d e
t ä i e l i k k u s e ja t õ e l i k k u s e eest.²¹

Kui büroojuht annab sellise akti, mis on vastolus sea-
dustega, siis alluv ametnik, kellele kuulub otsuse või kor-
raldise täitmine, koostab selle kohta kirjaliku raapordi
ülemale, kuid käsu kordamise puhul teeb alluv ametnik kirja-
liku korraldise vastava akti täitmisele pööramise kohta, mil-
lisel juhul see täidetakse ülema vastutusel.²²

Kui otsuses või korralduses on kirjutatud ette midagi
lausa kuritegelikku, raporteerib ametnik sellest motiveeri-
tult käsu andjale ja viimasest kõrgemale ülemusele, teata-
des, et ta otsust või korraldist täita ei saa.²³

Eeltoodud VKS 44.§-i eeskirjad tulevad kohaldamisele ka
allkirja andmisel, kusjuures allkirja andmisest võib keeldu-
da ainult kuritegelikku elementi sisaldava akti puhul.²⁴

²¹ Ib., § 43.

²² Ib., § 44, esimene lõige.

²³ Ib., § 44, teine lõige.

²⁴ Ib., § 45.

2. peatükk. KESKHALDUS.

§ 3. Haridusministeerium ja tema allühikud.

Belesitatud ministeeriumide üldise korralduse põhjal tuleb ka Haridusministeeriumi lugeda bürokraatseks kollektiivasutiseks. Haridusministeeriumi juhib haridusminister eelmises peatükis loeteldud kõikidele ministritele omistatud võimupiiridega (otsustab kõik ministeeriumi pädevusse kuuluvad küsimused, kui need eriseaduste järgi pole pandud alluvaile, annab alluvaile juhtnööre ja teostab järelevalvet, annab määrusi jne.). Kogu tegevus Haridusministeeriumis toimub Haridusministri nimel. Viimane peab tegema ka ettekandeid oma ressoori tegevusest Vabariigi Presidendile selle nõudel.²⁵ Haridusministriabi on Haridusministri lähem kaastööline ja hoolitseb kogu ministeeriumi tegevuse ja asjaajamise korralikkuse eest. Haridusministeeriumi osakondi²⁶ juhivad vastavad osakonna direktorid, keda asendavad abidirektorid direktorite lähemate kaastöölistena. Haridusministeeriumi osakondade koosseisu kuuluvad peale direktori-büroojuhi ja abidirektori veel ametnikud ja teenijad. Ametnike all tuleb mõelda neid avalikke teenistujaid, kes teotsevad normeloova funktsiooni alal. Teenijad aga teotsevad normerakendava funktsiooni alal, s.o. faktiliste ülesannete täitmisel.

Enne kui asuda Haridusministeeriumi pädevuse juurde, tuleb vaadelda PS eeskirju, mis käsitavad hariduse ja kultuuri ala.

PS-e § 22 lausub:

²⁵ Vt. PS § 56, teine lõige.

²⁶ Talitusi Haridusministeeriumi allüksustena ei esine, vt. VKS, loc. cit., § 47.

Õppimine on kooliealistel lastel seadusega määratud ulatuses kohuslik ja rahvakoolis maksuta.

Riik ja omavalitsused peavad ülal vajalikul arvul rahvakoole. Hariduse vahetuks jätkamiseks vastavalt riiklikele huvidele ja rahva elulistele vajadustele peetakse ülal ka üld- ja kutsehariduslikke õppeasutisi.

Seaduse alusel võidakse avada ja ülal pidada erakoole ja -õppeasutisi.

Õpetamine on riigikeelne. Vähemusrahvustele avatud koolides ja õppeasutistes toimub õpetamine nende rahvuskeeles ja riigikeeles seaduses tähendatud aluseil ja piires.

Õpetamine ja kasvatamine koolides ja õppeasutistes peab toimuma Eesti riiklikus vaimus riiklikul korraldusel ja järelevalvel.

Noorte kasvatamine vaimselt, kõlbeliselt ja kehaliselt tublideks ning väärikaiks Eesti kodanikeks on vanemate kui ka riigi ja omavalitsuste tähtsamaid ülesandeid.

Ja § 23:

Teadus ja kunst ning nende õpetused on vabad ja riigi kaitse all. Nende levitamine on riigi ülevalvel.

Riiklikele teadusasutistele ja kõrgemaile teaduslikele õppeasutistele kindlustatakse seaduses ettenähtud piires autonoomia.

Nende põhiseaduse sätete teostajaks on Haridusministeerium, kui riigi keskhalduse eriorgan rahvahariduse ja kultuuri alal.

Haridusministeeriumi (Hamini) pädevuse normistik VKS-s on kahesugune: 1) ta määrab Hamini üldise tegevusala haldusasutisena ja 2) jaotab Hamini üldisse tegevusalasse kuuluvaid haldusülesandeid üksikute Hamini allühikute vahel tööjaotuse printsiibil.

Hamini üldise tegevusala moodustab²⁷ rahvahariduse, kutseoskuse ja noorsoo kasvatuse juhtimine, edendamine ja järelevalve; õppejõudude ettevalmistamine; teaduse, kunsti, kirjanduse ja kehakultuuri edendamine. Vastavalt neile ülesannetele koosneb Hamini järgmistest osakondadest:²⁸ 1) Kooliosakonnast; 2) Kutseoskuse Osakonnast; 3) Noorsoo ja Vabahariduse Osakonnast; 4) Teaduse ja Kunsti Osakonnast ja 5) Üldosakonnast.

1. K o o l i o s a k o n d.

Kooliosakonna pädevusse on arvatud²⁹: a) üldhariduse edendamine ja korraldamine; b) alluvate riigikoolide valitsemine; c) koduse lastekasvatuse edendamine ja d) õppe- ja kasvatusasutiste ja omavalitsuste haridusliku tegevuse järelevalve.

Avalikkude algkoolide seaduse³⁰ järgi kehtib meil koolikohustus lastel alates 8. eluaastast kuni 14 aasta vanuseni. Algkoolide võrgu kava koostatakse Haridusministri poolt antud juhtnõuete järgi ja peale heakskiitmist maa- või linnavolikogu poolt saadetakse see kinnitamiseks Haridusministrile.³¹

Haridusminister määrab tema poolt maksmapandavaks õppe- ja tunnikavades õppeainete üldise laadi ja läbivõtmise ulatuse iga õppeaine kohta klassis. Vastavad ettepanekud teeb Kooliosakond. Viimase määrata jääb ka õpilaste ühest klassist teise ja kooli kursuse lõpetanuks tunnistamise kord.³² Kooli-

²⁷Ib., § 46.

²⁸Ib., § 47.

²⁹Ib., § 48.

³⁰SK VI 1938, 1, 3.

³¹Ib., § 21, kus pole küll mainitud Hamini Kooliosakonna eel- tööd ja vahendust algkoolide võrgu kujundamisel, mis aga on endastmõistetav Kooliosakonna pädevuse seisukohalt.

³²Ib., § 47.

des võib tarvitada ainult Kooliosakonna poolt lubatud õppe-
raamatuid.

Omavalitsus, kes soovib avada avalikku keskkooli, peab
esitama sellekohase sooviavalduse Hamini Kooliosakonnale.
Lõplikult otsustab keskkooli avamise Vabariigi President.³³
Kooli pitsati kinnitab Kooliosakond.³⁴ Haridusministril
on õigus anda määrusi, mis on õpilastele kohustuslikud koo-
lis ja väljaspool kooli.³⁵ Kooliosakond otsustab küsimuse,
kui koolijuhataja ei ühine õppenõukogu otsusega.³⁶ Gümnaa-
siumi avamiseks tuleb samuti sooviavaldus esitada Kooliosa-
konnale ja luba saadakse Vabariigi Presidendi otsusel.³⁷
Kooliosakond seab kokku nende õppeabinõude ja raamatute ni-
mekirjad, mille muretsemine on sunduslik kooli ülalpidajale.
Kooliosakond paneb kehtima kooliarsti lähema töökorralduse.
Eraõppeasutise avamiseks loa andmise otsustab Haridusminis-
ter Koolivalitsuse direktori ettepanekul.³⁸ Alg- ja keskkoo-
lid ning gümnaasiumid, millel on üleriigiline tähtsus,
asutatakse riigi poolt. Riik kannab kõik tema poolt asutatud
ja ülalpeetavate koolide kulud. Nende koolide haldamine on
antud Kooliosakonna pädevusse.³⁹

Eriti suur tähtsus on Hamini Kooliosakonnal õppe- ja
kasvatustöö järelevalve teostamises kõigi õppe- ja kasva-
tuseasutiste, koduõpetuse ja haridustöö suhtes väljaspool
kooli, arvatud välja õppe- ja kasvatuseasutised, mille üle-
valve sellekohaste seadustega on pandud teistele asutistele.
Vastavate järelevalvet teostavate ametnikena kuuluvad Kooli-
osakonna koosseisu koolide peainspektorid ja koolide inspek-
torid. Koolide peainspektorid määrab ametisse Vabariigi Pre-

³³Keskkoolide seadus SK VI 1938, 1, 4, § 9.

³⁴Ib., § 6.

³⁵Ib., § 32.

³⁶Ib., § 51, teine lõige.

³⁷Gümnaasiumide seadus SK VI 1938, 1, 5, § 9.

³⁸Eraõppeasutiste seadus SK VI 1938, 1, 12, § 12.

³⁹Vt. VKS § 48.

sident isikute seast, kellel on kõrgem haridus, pedagoogiline ettevalmistus ja vähemalt 10-aastane haridustöö praktika. Silmapaistvate võimete ja vajalise praktikaga isiku suhtes pole kõrgema hariduse nõue obligatoorne.⁴⁰

Vaatleme koolide peainspektorite pädevust, s.o. teenistuslikke õiguseid ja kohuseid.

Koolide peainspektorite ülesandeks on⁴¹ ülevaale teostamine keskkoolides, gümnaasiumides, kutsekoolides ja kõrgis riigikoolides; koolide inspektorite, õppejõudude, kasvatajate ja teiste haridustegelaste instrueerimine haridustöö alal; abinõude otsimine õppe- ja kasvatustöö edendamiseks ja selleks vastavate kavade valmistamine. Selleks on neil õigus⁴² revideerida õppe- ja kasvatusasutisi, nõuda nende juhatajailt ja õpetajailt tarvilikke seletusi ning andmeid haridustööd mõjutavate majanduslikkude küsimuste kohta sellekohaselt asutiste ülalpidajailt, juhtida õpetajate ja kasvatajate tähelepanu puudustele haridustöö kui ka majandamise aladel ja teha korraldusi nende kõrvaldamiseks ning revideerida omavalitsuste hariduslikku tegevust. Eelmainitud koolide peainspektorite õigusi evivad ka Haridusminister, Haridusministri abi, Kooliosakonna direktor, Teaduse ja Kunsti Osakonna direktor ja mainitud osakondade abidirektorid.⁴³

Koolide inspektorid määratakse ametisse Haridusministri poolt Koolivalitsuse direktori poolt esitatud kandidaatide hulgast, kellel kõrgem haridus, pedagoogiline ettevalmistus ja vähemalt 5-aastane haridustöö praktika. Silmapaistvate võimetega haridustegelast võib 10-aastase praktika olemasolul määrata koolide inspektoriks ka vähema ette-

⁴⁰Õppe- ja kasvatustöö ülevaale seadus SK VI 1958, 1, 1, §7.

⁴¹Ib., § 5.

⁴²Ib., § 6.

⁴³Ib., § 4.

valmistusega.⁴⁴

Koolide inspektorite pädevuses on õppe- ja kasvatustöö ligem ülevaht kohapeal, eriti alg- ja täienduskoolides, mis kuuluvad nende tegevuspiirkonda; nõu ja juhatuse andmine õppejõududele ja kasvatajaile; abinõude otsimine õppe- ja kasvatustöö edendamiseks oma tegevuspiirkonnas ja sellekohaste kavade valmistamine.⁴⁵ Oma ülesannete täitmisel evivad koolide inspektorid oma tegevuspiirkonnas eelloetletud koolide peainspektorite õigusi, arvatud välja õigus revideerida oma valitsuste hariduslikku tegevust.⁴⁶

2. K u t s e o s k u s e O s a k o n d.

Kutseoskuse Osakonna pädevusse kuulub:⁴⁷ kutsehariduse edendamine ja korraldamine; alluvate riigikutsekoolide valitsemine; kutseoskuse korraldamine; kodukäsitöö edendamine; alluvate õppeasutiste järelevalve.

Kutsehariduslike õppeasutiste seaduse⁴⁸ alusel jagunevad kutsehariduslikud õppeasutised järgmistesse liikidesse: 1) põllumajanduslikud õppeasutised; 2) tehnilised ja tööstuslikud õppeasutised, 3) majanduslikud õppeasutised; 4) kodumajanduslikud õppeasutised. Peale selle loetakse siia veel kunstikoolid, merekoolid j.t. sellekohaste seaduste põhjal.

Omavalitsus, kes soovib asutada avaliku kutseharidusliku õppeasutise, esitab sellekohase avaldise Hamini Kutseoskuse Osakonnale ühes majanduskavaga. Õppeasutise avamine toimub Vabariigi Presidendi otsusega.⁴⁹

Omavalitsuste poolt ülalpeetavate avalikkude õppeasutiste

⁴⁴Ib., §§ 16 ja 17.

⁴⁵Ib., § 12.

⁴⁶Ib., § 13.

⁴⁷VKS § 49.

⁴⁸SK VI 1938, 1, 6.

ja kutsehariduslike eraõppeasutiste tarvis võib riik anda Haridusministri määramisel toetust ehitiste püstitamiseks, õppeseadmete ja õppeabinõude muretsemiseks ja muudeks õppeasutise tarveteks. Aruanne toetuse kasutamise kohta tuleb esitada Kutseoskuse Osakonnale.⁵⁰ Tööstus- ja majandusõpilaste koolide varustamiseks ruumidega, õppeseadmetega ja muu vallasvaraga on loodud Kutseoskuse Osakonna juurde vastav fond. Kutseharidusliku õppeasutise juures võib asutada kutsehariduse edendamiseks ja korraldamiseks erifonde põhikirjade alusel, millised kinnitab Hamini Kutseoskuse osakond.⁵¹ Viimase poolt antud juhendite ja korralduste alusel töötavad Haridusministri otsusega asutatud kutsehariduslikud erikoolid, täienduskoolid ja eriklassid ning Kutseoskuse Osakonna otsusel korraldatavad lühiaegsed kursused.⁵²

Kutsehariduslike õppeasutiste õppetöö algus ja lõppkooliaastas ning õppetöö vaheajad määratakse Haridusministri poolt Kutseoskuse Osakonna direktori ettepanekul.⁵³ Viimase pädevusse kuulub veel üksikute kutsehariduslike õppeasutiste tunni- ja õppekavade kinnitamine, samuti kutsealaste oskuste praktilise omandamise korraldamine vastavates harjutuskohtades ja teiste asutiste huvides katsete ja uurimistööde lubamine kutseharidusliku õppeasutise juures.⁵⁴

Kutseharidusliku õppeasutise lõpetamine ja kutse omandamine toimub Haridusministri määruste ja korralduste alusel, välja arvatud põllumajandusliku rahvakooli ja üheaastase õppeajaga põllundus- ja ajanduskooli, tööstusõpilaste kooli, majandusõpilaste kooli ja üheaastase õppeajaga kodumajandus-

⁵⁰Ib., § 13.

⁵¹Ib., § 19.

⁵²Vt. ib., § 15.

⁵³Ib., § 63.

⁵⁴Ib., §§ 64, 68 ja 70.

kooli lõpetamine, mis toimub Kutseoskuse Osakonna direktori poolt määratud korras.⁵⁵ Viimane määrab ka praktika, milline on vajalik kutseeksamiks aedniku abi, karjakontrollassistendi, meieri-abi, juustumeistri-abi, maaparandusmeistri-abi, piiritusmeistri-abi ja tööjuhataja kutse omandamiseks.⁵⁶

Mis puutub riigi poolt ülalpeetavate kutsehariduslike õppeasutiste valitsemisse, siis kõikide summade eelarved, mis moodustavad õppemaksudest, töökodadest ja muudest tuluallikatest kinnitab Haridusminister Kutseoskuse Osakonna direktori ettepanekul.⁵⁷ Kutseoskuse Osakonna direktoril kui ka tema poolt volitatud ametisikuil on õigus igal ajal revideerida mainitud õppeasutiste majapidamisi.⁵⁸

Kutseoskuse korraldamisel kuulub Hamini Kutseoskuse Osakonna pädevusse veel kutseõiguslike kunstnikkude registreerimine ja nendele sellekohaste tunnistuste andmine. Isikud, kes vastavad oma hariduse ja ettevalmistuse suhtes Kunstnikkude kutseõiguste seaduses⁵⁹ ettenähtud nõudeile⁶⁰ ja soovivad omandada kunstniku kutsenimetust ning kasutada kutseõigusi⁶¹, peavad esitama Hamini Kutseoskuse Osakonnale vastava sooviavaldise. Hariduse ja kutselise oskuse kontroll võib toimuda ka eksami õiendamise korras, millise korra ja eksamite ulatuse määrab Haridusminister Kutseoskuse Osakonna direktori ettepanekul.⁶²

3. Noorsoo ja Vabahariduse Osakond.

Noorsoo ja Vabahariduse Osakonna ülesandeks on:⁶³ noorsoo kasvatuse ja isetegevuse edendamine; vabaharidustöö aren-

⁵⁵Vt. ib., §§ 85, 87, 112, 119 ja 121.

⁵⁶Vt. ib., §§ 90, 95, 97, 99, 101, 103 ja 105.

⁵⁷Ib., § 131.

⁵⁸Ib., 135.

⁵⁹SK VI 1938, 2, 7, § 8.

⁶⁰Vt. lähemalt ib., § 2, pp. 1-5

⁶¹Vt. ib., § 10, pp. 1-5

⁶²Ib., §§ 4 ja 6.

⁶³VKS § 50.

damine ja koordineerimine; raamatukogude ja rahvamajade korraldamine.

Noorsoo kasvatuse ja isetegevuse edendamine toimub noorsoo organiseerimise läbi. Noorsoo organisatsioonid, kellele tegevus on tunnustatud põhimõtetelt, aladelt ja ulatuselt otstarbekohaseks Haridusministri poolt, kantakse Hamini Noorsoo ja Vabahariduse Osakonnas peetavasse sellekohasesse registrisse. Ainult nim. organisatsioonid võivad saada toetust riigisummadest.⁶⁴

Noorsoo organiseerimise ja noorsoo-organisatsioonide tegevuse juhtimine kuulub Haridusministrile. Noorsoo tege-likku organiseerimist ja noorsoo-organisatsioonide tegevuse arendamist teostab Hamini Noorsoo ja Vabahariduse Osakond Haridusministri poolt kinnitatud määruste, juhendite ja töökavade järgi.⁶⁵ Nim. osakonda juhatab direktor temale alluvate noorte-nõunikkude ja noortesekretäri kaastegvusel. Peale ametnikkude on Noorsoo ja Vabahariduse osakonnal kaastöölised, keda määrab Haridusminister osak. direktori ettepanekul isikute hulgast, kellele tegevus on kasulik noorsoo organiseerimisele ja isetegevuse edendamisele. Kaastöölisi ei loeta riigiteenijaks.⁶⁶

Noorsoo-organisatsioonid on kohustatud toimima seaduses⁶⁷ ettenähtud sihtide ja põhimõtete järgi. Nende tegevuse järelevalve on antud Hamini pädevusse.

Eriti on Hamini ülesandeks:⁶⁸

1) kasvatada noori vaimselt ja kehaliselt terveiks, tublikeks, teovõimsateks inimesteks ning riikliku meelsusega ja kõlbelise tahtejõuga kodanikeks, kes oskavad, suu-

⁶⁴Vt. Noorsoo organiseerimise seadus SK VI 1938, 1, 17, § 20.

⁶⁵Ib., § 5.

⁶⁶Ib., § 8.

⁶⁷Lex cit.

⁶⁸Ib., § 3.

davad ja tahavad teha tööd Eesti Vabariigi iseseisvuse kindlustamiseks ja kaitsmiseks, rahva kultuurilise loomingu jätkamiseks ja ühiskondliku elu edendamiseks;

2) luua noorsoole soodsaid võimalusi teadmiste ja oskuste omandamiseks ning oma positiivsete võimete väljaarendamiseks ja tegevusse rakendamiseks;

3) rakendada noorsoo-organisatsioone riiklikkude, riigikaitseliste ja rahvuslikkude ürituste teostamiseks;

4) teostada noorsoo-organisatsioonide järelevalvet;

5) edendada noorsoo-organisatsioonide asutamist ja määrata nende tegevuse põhimõtted ja alused;

6) anda nõu ja juhendeid noorsoo-organisatsioonidele ning süvendada nende ühistööd;

7) kooskõlastada noorsoo-organisatsioonide töökavasid ning aidata kaasa otstarbekohaseks tunnustatud töökavade teostamisele;

8) valmistada ette noorsoo-organisatsioonide juhte;

9) juhatada noori loovale ülesehitavale tööle ning aidata kaasa noortele elukutse valimisel ja töö saamisel;

10) täita muid ülesandeid noorsoo organiseerimise alal.

Vabaharidustöö arendamise ja koordineerimise alal ning raamatukogude ja rahvamajade korraldamisel teotseb Noorsoo ja Vabahariduse Osakonna juures nõuandva asutisena Rahvakultuuri ja Rahvahariduse Nõukogu, kelle raking ja pädevus leiab käsitamist edaspidi.

4. Teaduse ja Kunsti Osakond.

Teaduse ja Kunsti Osakonna ülesandeks on⁶⁹: kõrgema hariduse, teaduse, kunsti ja kirjanduse edendamine; teadus- ja kunstiasutiste, muuseumide ja muinsusajanduse üldkor-

⁶⁹VKS § 51.

raldamine; Eesti Kultuurikapitali valitsemine.

Hamini Teaduse ja Kunsti Osakond ametasutisena, s.o. asutisena, mille ülesandeks on tegutseda normiloominguga kõrgema hariduse, teaduse, kunsti ja kirjanduse edendamisel, vajab nim. sihtide taotlemisel vastavaid teoasutisi, s.o. faktiliselt teotsevaid asutisi normivaba halduse tegevusaladel. Selliste teoasutistena alluvad Teaduse ja Kunsti Osakonnale meie mõlemad riiklikud ülikoolid: EV Tartu Ülikool ja EV Tallinna Tehnikaülikool, kellede ülesandeks on anda kõrgemat haridust, ette valmistada riigile ja rahvale vajaliste eriteadmistega asjatundjaid ning edendada üldist ja eriti Eesti maad ja rahvust käsitlevat teadust.⁷⁰ Ülikoolid on autonoomsete asutistena iseseisvad oma teadusliku ja õppetöö korraldamises, kuivõrd Ülikoolide Seadus ei piira seda iseseisvust. Ülikoolide kohta käivate määruste andmisel kuulatakse ära ülikoolide arvamused, samuti teaduskondade ja osakondade avamise ja sulgemise ja õppekohtade arvu suurendamise puhul, mida otsustab Vabariigi Valitsus Haridusministri ettepanekul.⁷¹ Ülikooli rektori nimetab viieks aastaks ametisse Haridusministri ettepanekul Vabariigi President vastava ülikooli määraliste professorite hulgast. Prorektori valib vastava ülikooli valimiskogu määraliste professorite hulgast kolmeks aastaks ja kinnitab ametisse Haridusministri ettepanekul Vabariigi President.⁷²

Teaduse- ja Kunstiosakonna teoasutiste hulka kuulub ka EV Tallinna Konservatoorium, kelle ülesandeks on anda kõr-

⁷⁰ Ülikoolide seadus SK VI 1938, 2, 1, § 2.

⁷¹ Ib., §§ 4, 6 ja 8.

⁷² Ib., § 16.

gemat haridust helikunsti alal, edendada ja viia helikunst rahva keskele ja valmistada ette riigi ja rahva tööle tarvilikkude teadmiste ja oskustega varustatud kunstnikke.⁷³ Haridusministril on õigus igal ajal kontrollida ja revideerida Konservatooriumi administratiivset majanduslikku ja õppetegevust selleks volitatud isikute kaudu.⁷⁴ Õppekavad töötavad välja osakondade-kogud, kiidab heaks Konservatooriumi nõukogu ja kinnitab Haridusminister.⁷⁵ Konservatooriumi direktori kinnitab ametisse Vabariigi President Haridusministri ettepanekul Kons. nõukogu poolt esitatud kandidaatide hulgast. Inspektori valib Kons. nõukogu ja kinnitab ametisse Haridusminister.

Teaduse- ja Kunstiosakonna teoasutiseks tuleb lugeda ka Tartus asuv Riigi Keskarhiiv. Keskarhiivi juhib ja korraldab Riigi Keskarhiivi direktor, kelle määrab ametisse Vabariigi president Haridusministri ettepanekul.⁷⁶ Keskarhiivi koosseisus ettenähtud ametnikud ja teenijad määrab ametisse ja vabastab sellest Riigi Keskarhiivi direktor, välja arvatud abidirektor ja osakonna juhatajad, kes määratakse ametisse Riigi Keskarhiivi direktori ettepanekul Haridusministri poolt.⁷⁷

78

Riigi Keskarhiivi ülesanded on:

1) vastu võtta Riigiarhiivilt ja kõikidelt muudelt asutistelt ja isikutelt I liigi arhivaale (millel on kestav ajalooline tähtsus ja kuuluvad seetõttu jäädavalt alalhoidmisele), filmi- ning fotoarhiive;

2) alal hoida, korraldada ja ametiasutistele, eranõuetele ja teaduslikule uurimisele kättesaadavaks teha Riigi

⁷³Vt. EV Tallinna Konservatooriumi seadus SK VI 1938, 2, 5, §§ 1 ja 2.

⁷⁴Ib., § 3.

⁷⁵Ib., § 8, teine lõige.

⁷⁶Vt. Arhiiviseadus RT 1935, 53, 501, § 15.

⁷⁷Ib., § 16.

⁷⁸Ib., § 14.

Keskarhiivis asuvaid arhivaale;

3) avaldada järkaegseid publikatsioone;

4) juhtida provintsiaalarhiivide tegevust ja teostada ajaloolise väärtusega arhiivide ja arhivaalide üle järelevalvet ning kaitset kogu Vabariigis;

5) hoolitseda võimalust mööda sellekohase arhiivialalise hariduse arendamise eest;

6) välja anda tõestatud ära kirju ja teatisei.

Haridusministri loal võib Riigi Keskarhiiv omandada dokumente ja arhivaale ka ostu ja ära kirjade vahetuse teel.

Muinsusvarade kaitset teostab Hamini Teadus- ja Kunstiosakond Muinsuskaitse Nõukogu, muinsuskaitse inspektori, maakonna muinsushooldajate ja muinsuskaitse usaldusmeeste kaudu.⁷⁹

Teaduse- ja Kunstiosakonna ülesandeks muinsuskaitse alal on:⁸⁰

- 1) muinsuskaitse tegevuse juhtimine, korraldamine ja järelevalve teostamine;
- 2) muinsuskaitse alla võetud maa-alade, ehitiste ja esemete registri pidamine;
- 3) Muinsuskaitse Nõukogu ettepanekute elluviimine;
- 4) juhtnõuude andmine muinsuskaitse alal tegutsevaile asutistele ja isikule.

Eesti Kultuurkapitali valitsemiseks teotseb Hamini juures deliberatiivse organina Kultuurkapitali Nõukogu, kelle raking ja pädevus leiab käsitamist edaspidi.

⁷⁹

Vt. Muinasvarade kaitse seadus SK VI 1938, 2, 8, § 3.

⁸⁰Ib., § 4.

5. Üldosakond.

Hamini üldosakonna⁸¹ pädevusse kuulub:⁸² ministeeriumi kirjavahetuse toimetamine ja korraldamine; arvepidamine ja varade arvestamine; ministeeriumi majapidamise korraldamine; eelarve-ettepanekute ja eelarve täitmise aruande ettepanekute ettevalmistamine ning eelarvega ühenduses olevate muude asjade toimetamine ja korraldamine; ministeeriumi koosseisu kuuluvate riigiteenijate teenistuskirjade pidamine; ministeeriumi arhiivi korraldamine; juriidiline nõuanne ning kohtuasjade ajamine; ministri korraldusel seaduste ja määruste eelnõukavade ning muude eelnõukavade koostamine ning ministeeriumi üldiseloomuga asjade toimetamine.

§ 4. Haridusministeeriumi juure loodud instantsid. Hamini rakingus esinevate instantsidena tuleb mõista asutisi, mis oma iseseisva pädevuse piirides eriseaduste korras on subordineeritud Haminile. Seda laadi asutistena esinevad ministeeriumi juurde asutatud komisjonid, komiteed, nõukogud ja muud permanentsed organid. Oma rakingus rajanevad nad kõik kollegiaalsele printsiibile.

1. Raamatukogude komisjon.

Raamatukogude komisjon teotseb Kooliosakonna juures. Komisjoni koosseisu, tegevuse alused ja kodukorra kinnitab Haridusminister Kooliosakonna direktori ettepanekul.⁸³

Raamatukogude komisjoni pädevusse kuulub raamatukogu-

⁸¹Varem nim. Hamini kantseleiks.

⁸²VKS § 52.

⁸³Vt. Avalikkude raamatukogude seadus SK VI 1938, 1,18,§9'.

dele soovitatavate raamatute nimestikkude koostamine ja raamatukogude tegevuse arendamise alal vastavate kavade valmistamine.⁸⁴ Võideldes alamväärtusliku kirjanduse vastu, soodustab komisjon teiselt poolt hea kirjanduse levinemist. Komisjon jälgib ilmunud kirjandust ja avaldab arvustusi selle kohta. Hea kirjanduse propageerimise ja raamatukogude tege-
laste ettevalmistamise otstarbel koostab komisjon kavu raamatukogude tegelaste kursuste, loengute jms. korraldamiseks.

2. Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu.

Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu asub Hamini Kutseoskuse osakonna juures ja tema asjaajamine toimub nim. osakonna kaudu.⁸⁵ Nõukogu oma rakingus moodustab kollegiaalse asutise, koosnedes kuuest liikmest: ühest Hamini, ühest Majandusministeeriumi, ühest Kaubandus-Tööstuskoja IV sektsiooni (suurtöõnduse), ühest Kaub.-Tööstuskoja V sektsiooni (kesk- ja väiketöõnduse) ja kahest töölisühingute üleriikliku keskorganisatsiooni esindajast. Nõukogu esimeheks on Hamini Kutseoskuse Osakonna direktor või abidirektor.⁸⁶ Esimehel selles kolleegiumis on primus inter pares kvalifikatsioon. Ta teostab distsiplinaarset võimu kollektiivis, kus kõik liikmed on otsustamisel võrdsed. Ainult häälte poolekslangemisel on juhataja hääl otsustav, s.t. ta saab kaks häält.⁸⁷

Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu pädevusse kuulub tööstusliku kutseoskuse küsimuste arutamine ja otsustamine. Eriti on

⁸⁴Id.

⁸⁵Vt. Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadus SK VI 1938, 1, 14, § 44.

⁸⁶Ib., § 42.

⁸⁷Vt. ib., § 45.

tema ülesandeks:⁸⁸

- 1) nende tööalade nimekirja koostamine ja täiendamine mil-
lel õppimine allub Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpi-
laste seadusele;⁸⁹
- 2) õppeaja kestuse määramine iga tööstusala või selle haru
kohta;
- 3) tööoskusametite kodukorra väljatöötamine ja maksmapane-
mine;
- 4) meistrite ja õppinud tööliste eksamimaksu määramine;
- 5) tööoskusametite vastu tõstetud kaebuste läbivaatamine
ja otsustamine;
- 6) määruste kavade koostamine;
- 7) nende isikute nimekirja pidamine, kellele seaduse alu-
sel on antud õpilaste pidamise õigus;⁹⁰
- 8) juhtnõuade andmine tööoskusametile õpilaste arvu mää-
ramisel üksikuis käitistes;
- 9) õppekontrolli teostamine Kutseoskuse Osakonna direktori
poolt määratud volinikkude kaudu käitistes;
- 10) meistri juhatuse all tegutseva tööstuse tööala iseloo-
mustamiseks tarvitataivate embleemide väljatöötamine, kinnitami-
ne ja tarvitamise korra kindlaksmääramine.

3. Rahvakultuuri ja Rahvahariduse Nõukogu.

Hamini juures töötab sõltumatult osakondadest nõuandva
asutisena Rahvakultuuri ja Rahvahariduse Nõukogu.

Nõukogusse kuuluvad:⁹¹ Peaminister, Haridusminister, Hari-

⁸⁸ Ib., § 41.

⁸⁹ Vt. ib., § 1, pp. 1 - 4, kus vastavad tööalad on loendatud.

⁹⁰ Lex cit. § 13 lausub: "Tööstusõpilasi võib pidada tööstuslik-
kudes käitistes, kus on võimalik praktilise kutseoskuse õppi-
mine ja vastavalt tehnilistel abinõudel praktiseerimine ja
kus tegelik tööjuhataja omab inseneri, tehniku, meistri või
õppinud tööliste kutse sel alal, mil teostub õppimine."

⁹¹ Rahvakultuuri ja Rahvahariduse Nõukogu Seadus SK VI 1938, 1, 2,
§ 3.

Haridusministri abi, Hamini osakondade direktorid, Riikliku Propaganda Talituse juhataja, Põllutööministeeriumi esindaja, Sotsiaalministeeriumi esindaja, Sõjaministeeriumi esindaja, Tartu Ülikooli esindaja, Tallinna Tehnikaülikooli esindaja, Eesti Kultuurikapitali Nõukogu esindaja, Kaitseliidu esindaja, Riigi Ringhäälingu esindaja, Eesti Maaomavalitsuste Liidu esindaja, Eesti Linnadeliidu esindaja, Õpetajate Koja esindaja, Kodumajanduskoja esindaja, Põllutöökoja esindaja, Eesti Evan-geeliumi-luteriusu Kiriku esindaja, Eesti Apostliku-õigeusu kiriku esindaja ja Eesti Punase Risti esindaja.

Peale selle kuuluvad nõukogusse, igaüks ühe esindajaga, need rahvakultuuri või rahvahariduse alal üleriigilises ulatuses töötavad keskorganisatsioonid ja teaduse ning kultuuri alal töötavad asutised ja organisatsioonid, kes on arvatud nõukogu koosseisu nende sellekohasel soovil Haridusministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse otsusega.⁹²

Rahvakultuuri ja Rahvahariduse Nõukogu pädevus seisab rahvakultuuri ja rahvahariduse sihtide selgitamises ja põhimõtete kujundamises ning rahvahariduse edendamisele kaasaaitamises.

Nõukogu ülesandeks on eriti:⁹³

1) kõigi rahvahariduse alade (rahvaülikoolid, raamatukogud, kursused ja loengud, õpiringid, laul ja muusika, rahvama-
jad, kodune lastekasvatus, rahvuslik kultuuriselgitustöö ja teised haridusalad väljaspool kooli) arutamine ja selgitamine, rahvahariduse uute tegevusalade arendamine ning abinõude leidmine rahvahariduse ja rahvakultuuri edendamiseks;

2) rahvahariduse aladel töötavate asutiste ja keskorga-

⁹²Ibid.

⁹³Ib., § 2.

nisatsioonide töökavade arutamine ja kooskõlastamine ning üldise töökava kujundamine;

3) tiheda koostöö saavutamine rahvahariduse aladel töötavate asutiste ja organisatsioonide vahel nende töökavade teostamisel üldise töökava ja tunnustatud põhimõtete alusel, ja

4) suuremate rahvuskultuuriliste algatuste ja ettevõtete teostamise hõlbustamine rahvahariduse aladel töötavate asutiste ja organisatsioonide ühisel jõul ning rahvusliku kultuuriselgitustöö ning rahva kasvatuse süvendamine kooskõlalise ühistöö alusel.

Nõukogus vastuvõetud kavu, otsuseid, seisukohti ja põhimõtteid kasutatakse Hamini poolt rahvahariduse juhtimisel ning rahvahariduse ja rahvakultuuri alal töötavate asutiste ja organisatsioonide poolt haridustöö edendamisel. Nõukogus vastuvõetud ja Haridusministri poolt täitmisele pööratud rahvahariduse üldine töökava ja selle teostamise alused on määravad kõigile nõukogusse kuuluvaile asutistele, organisatsioonidele ja keskorganisatsioonidele, kes saavad toetust ja tema juures asuva Eesti Kultuurkapitali kaudu.⁹⁴

4. Kultuurkapitali Nõukogu.

Eesti Kultuurkapitali haldamiseks teotseb Hamini Teaduse- ja Kunstiosakonna juures Kultuurkapitali Nõukogu. Kultuurkapital moodustub järgm. tulukaalikaist: a) riigi poolt eelarve korras määratavad summad; b) Kultuurkapitali heaks Eesti Kultuurkapitali seaduse⁹⁵ alusel võetavad maksud; c) sissetulekud

⁹⁴Ib., § 10.

⁹⁵SK VI 1938, 2, 6.

Kultuurkapitali ettevõtetest ja varandustest, ja d) Kultuurkapitali heaks määratud annetused ja pärandused.

Kultuurkapitali nõukogu koosneb:⁹⁶ 1) Haridusministrist, esimehena, 2) Majandusministrist, 3) Riigivolikogu esindajast, 4) Riiginõukogu esindajast, 5) EV Tartu Ülikooli esindajast, 6) EV Tallinna Tehnikaülikooli esindajast, 7) Eesti Teaduste Akadeemia esindajast ja 8) viiest tuntud kultuurtegelasest, kes nimetatakse Vabariigi Presidendi poolt kolmeks aastaks.

Kultuurkapitali Nõukogu võib kutsuda oma koosolekule seletuste andmiseks sihtkapitalide⁹⁷ esindajaid ning üksikute küsimuste selgitamiseks moodustada erikomisjone nii oma liikmeist kui ka väljaspool nõukogu seisvaist asjatundjaist.

Kultuurkapitali Nõukogu töötab Vabariigi Presidendi poolt kinnitatud kodukorra alusel.

Kehtiv kodukord⁹⁸ annab Eesti Kultuurkapitali Nõukogule järgmise pädevuse:⁹⁹ 1) kultuurkapitalisse puutuvate küsimuste, kavatsuste ja ettepanekute arutamine, 2) ettepanekute tegemine ja soovide avaldamine Kultuurkapitalis Vabariigi Valitsuse käsutada oleva osa kohta, 3) üksikute toetussummade vajalikkuse selgitamine, 4) sihtkapitali ettepanekute puhul avaldatud protestide läbivaatamine ja nende kohta otsuste tegemine, 5) sihtkapitalide eelarvete vastuvõtmine ja esitamine Vabariigi Valitsusele ja juhtnõõride andmine sihtkapitalidele.

Nõukogul on õigus sihtkapitalide valitsustelt aru pärida nende tegevuse kohta.¹⁰⁰

⁹⁶ Ib., § 14.

⁹⁷ Lex cit. § 12 alusel on moodustatud järgm. sihtkapitalid: 1) kirjanduse, 2) helikunsti, 3) kujutava kunsti, 4) näitekunsti, 5) kehakultuuri ja 6) ajakirjanduse sihtkap.

⁹⁸ RT 1930, 14, 85.

⁹⁹ Ib., § 1.

¹⁰⁰ Ib., § 2.

Nõukogu koosolekuid juhatab Haridusminister. Alalise referendi kohuseid täidab Teaduse- ja Kunstiosakonna direktor ja sekretäri - Hamini peasekretär.¹⁰¹

5. Muinsuskaitse Nõukogu.

Muinsuskaitse Nõukogu on nõuandev organ Hamini Teaduse- ja Kunstiosakonnale muinasvarade kaitse teostamise alal.¹⁰²

Muinsuskaitse Nõukogu koosseisu kuuluvad:¹⁰³ 1) Teaduse- ja Kunstiosakonna direktor; 2) Muinsuskaitse inspektor; 3) Tartu Ülikooli muinasteaduse professor; 4) Tartu Ülikooli kunsti- ajaloo professor; 5) Tartu Ülikooli Eesti ja Põhjamaade ajaloo professor ja 6) Eesti Rahva Muuseumi direktor.

Nõukogu esimeheks on Teaduse- ja Kunstiosakonna direktor või tema asemikuna muinsuskaitse inspektor.

Nõukogu töötab tema enda poolt väljatöötatud ning Haridusministri poolt kinnitatatud kodukorra alusel. Tema otsused kinnitab Haridusminister.¹⁰⁴

Nõukogu pädevusse kuulub:¹⁰⁵

- 1) kaitseabinõude määramine üksikute muististe kohta;
- 2) arheoloogiliste kaevamiste teostamise kohta esitatud kavade läbivaatamine, ettepanekute tegemine kaevamislubade andmiseks ja kaevamisaruannete vastuvõtmine;
- 3) ettepanekute tegemine kaitse alla võetavate muististe registreerimise kohta;
- 4) ettepanekute tegemine kaitse alla võetud muististe registrist kustutamise kohta, ja

¹⁰¹Ib., § 2.

¹⁰²Vt. Muinasvarade Kaitse Seadus, loc. cit., § 5.

¹⁰³Ib., § 6.

¹⁰⁴Ib., § 7.

¹⁰⁵Ib., § 5.

5) tarbe korral muististe väärtuse hindamine nende ostmisel riigi poolt, samuti tasu maksmisel leidesemete eest.

Loendatud ülesannete piirides teeb Nõukogu ettepanekuid Haridusministrile otsustamiseks, milliseid kaitsevahendeid tuleb tarvitusele võtta muististe säilitamiseks¹⁰⁶ ja arheoloogilisel otstarbel ettevõetavate kaevamiste lubamiseks.¹⁰⁷ Kaevamiste tagajärgede üle tuleb Nõukogule esitada aruanne.¹⁰⁸

Nõukogu täidab sundvõõrandamise komisjoni ülesandeid juhul, kui muistiseks registreeritud ehitiste¹⁰⁹ omanikud ei kaitse neid ehitisi hävimise või tunduva halvenemise eest.¹¹⁰

Registreeritud vallasmuististe¹¹¹ parema säilitamise otstarbel võib Teaduse- ja Kunstiosakond Muinsuskaitse Nõukogu ettepanekul omanikule määrata tähtaja tarvilikkude kaitseabinõude käsitusele võtmiseks. Kui seda ei sünni, siis võib Hamin need asjad ajutiselt tasuta hoiule võtta ja mõnesse muuseumisse hoiule paigutada.¹¹²

Registreeritud vallasmuistisi võib tervikust lahutada ja võõrandada üksnes Haridusministri loaga Muinsuskaitse Nõukogu otsusel.¹¹³

2. Omavalitsuste, maakomissari ja vähearhivuste

kultuurimälestiste kaitsealade.

¹⁰⁶Ib., § 22, teine lõige.

¹⁰⁷Ib., § 23.

¹⁰⁸Ibid.

¹⁰⁹Vt. lex cit., § 2, a) pp.1-6.

¹¹⁰Ib., § 29.

¹¹¹Ib., b) pp.1-5.

¹¹²Ib., § 30.

¹¹³Ibid.

3. peatükk. KOHAHALDUS.

Kohahaldus võib olla loodud väga mitmel põhimõttel. Kohapeal võivad olla riigi keskhalduse omad esindajad, olles vastastikku sub- ja superordineeritud vahekorras. See on tsentralistlik printsiip, kus kohahaldusinstantsid alluvad keskhalduse organeile. Teiseks kohahalduse vormiks on detsentralistlikul printsiibil rajanev omahaldus. Viimane allub aga riigivalve organite kontrollile, millega kindlustatakse õigusliku korra ühtlane ja objektiivne rakendamine kogu riigis.

§ 5. Kooliosakonnale alluvad kohahaldusinstantsid.

1. Koolide inspektorid.

Koolide inspektorid on riigi keskhalduse kohaorganid, teostades õppe- ja kasvatustöö ligemat ülevalvet kohapeal neile määratud tegevuspiirkondades.

Koolide inspektorite kvalifikatsioonis ja nende ülesannete loetelus on lähemalt peatatud juba eelpool.¹¹⁴

2. Omavalitsuste, maavalitsuste ja vähemusrahvuste kultuuruomavalitsuste koolivalitsused.

Nim. omahaldusühikute tegevus hariduse alal allub keskhalduse riigivalve organite kontrollile, kelledeks on Hamini Kooliosakonna koosseisu kuuluvad koolide peainspektorid.¹¹⁵

Omavalitsuste võimkonda hariduse alal kuulub eriti kooli-

¹¹⁴ Vt. supra, 2.ptk., § 3, p.1.

¹¹⁵ Vt. Õppe- ja kasvatustöö ülevalve seadus, loc.cit. § 6, p.7.

de ja õppeasutiste, raamatukogude, lugemislaudade, muuseumide, teatrite, rahvamajade ja teiste haridus- ning kunstiasutiste asutamine, võimlate, spordi- ja mänguplatside korraldamine ja muul teel elanikkonna haridusliku ja kultuurilise taseme tõstmise eest hoolitsemine.¹¹⁶

Maa- ja linnavalitsused ning vähemusrahvuste kultuur omavalitsused koostavad algkoolide võrgu kava Haridusministri poolt antud juhtnõuete järgi, kusjuures maavalitsused võtavad arvesse valla ja alevivalitsuste põhjendatud ettepanekud koolivõrgu moodustamise kohta; pärast heakskiitmist maa- või linnavolikogu või kultuuromaval. esinduskogu poolt saadetakse algkoolide võrgu kava Haridusministrile kinnitamiseks. Samas korras teostuvad ka muudatused koolivõrgus.¹¹⁷

3. Riiklikud küpsus- ja täienduseksamite komisjonid.

Haridusministeerium võib tarbe korral asutada eksamiskomisjone nende isikute eksamineerimiseks, kes on õppinud kursustel või täiendanud oma haridust iseõppimise teel ja soovivad õiendada eksameid avalikkude alg-, kesk- või kutsekoolide või gümnaasiumide õppekavade ulatuses ja omandada nende koolide lõpetajatega ühised õigused.¹¹⁸

Nim. komisjonid on loodud kaks: üks Tallinna linna poeglaste gümnaasiumi ja teine Tartu linna poeglaste gümnaasiumi juure. Komisjonide tegevuse alused on kinnitatud Haridusministri määrusega.¹¹⁹

¹¹⁶Vt. Maakonnaseadus RT 1938, 43, 405, § 8, p.7 - Linnaseadus RT 1938, 43, 404, § 11, p.24.

¹¹⁷Avalikkude algkoolide seadus, loc. cit. §§ 7 ja 21.

¹¹⁸Vt. Eraõppeasutuste seadus, loc.cit., § 28, teine lõige.

¹¹⁹Õpilaste hindamise ning klassi- ja koolikursuse lõpetamise määrus RT 1934, 14, 91 (m.m.RT 1934, 87, 716).

Iga aine eksamikomisjon koosneb eksamikomisjoni juhatajast ja kahest liikmest, kusjuures viimased on aine õpetajad.¹²⁰ Eksamikomisjoni juhatajaks on selle gümnaasiumi direktor, kus eksamid korraldatakse. Komisjoni liikmeiks on sama ning teiste avalikkude gümnaasiumide ja keskkoolide õppejõud juhataja määramisel ning Hamini Kooliosakonna direktori kinnitamisel.¹²¹

Eksaminandid, kes eksamid õiendanud vähemalt rahuldavalt ja kelle eksamite hinnangud Hamini Kooliosakonna direktori poolt kinnitatud, saavad eksamikomisjonilt Hamini poolt maksma pandud vormi järgi üksiku aine, klassi- või koolikursuse lõpetamise tunnistuse.¹²²

§ 6. Kutseoskuse Osakonnale alluvad kohahaldusinstantsid.

Tööoskusametid.

Linnades, kus Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu tunnustab selle tarvilikuks, kutsutakse ellu kohalikud tööoskusametid tööstuslikku kutseoskusesse puutuvate küsimuste lahendamiseks ja otsustamiseks Kutseoskuse Nõukogu poolt antud juhtnööride alusel. Kutseoskuse Nõukogu määrab kohalikule tööoskusametile kuuluvate ringkondade piirid.¹²³

Tööoskusamet koosneb Haridusministri poolt määratud juhatajast, esimehest ja kahest alalisest liikmest. Ühe alalise liikme ja tema asetäitja määrab Tööst.Kutseosk.Nõukogu

¹²⁰Ib., § 48.

¹²¹Ib., § 49.

¹²²Ib., § 61.

¹²³Vt.Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadus, loc.cit., § 33 esimene lõige.

Kaubandus-Tööstuskoja poolt esitatud kolmest kandidaadist, teise - töölisühingute üleriikliku keskorganisatsiooni poolt esitatud kolmest kandidaadist.¹²⁴

Tööoskusametite ülesandeks on:¹²⁵

- 1) eksamite korraldamine ja oskustunnistuste andmine;
- 2) meistrite ja õppinud tööliste registreerimine;
- 3) tööstusõpilaste ja õppelepingute registri pidamine;
- 4) õppelepingu rikkumise kohta esitatud kaebuste lahendamine.
- 5) õppekohtade juhatamine õpilaseks astuda soovijatele;
- 6) käitise valdajale õpilaste pidamise keelamine, kui õpilane ettevõttes satub kõlblusvastaste mõjude alla;
- 7) käitise valdajale õpilaste pidamise keelamine, kui tema või tööjuhataja põeb parandamatut ja külgehakkavat haigust;
- 8) käitise valdajale õpilaste pidamise keelamine, kui teda või tegelikku tööjuhatajat kohtulikult karistatakse õiguste piiramisega;
- 9) käitise valdajale õpilaste pidamise keelamine, kui õpilasi õpetatakse puudulikult;
- 10) käitise valdajale õpilaste pidamise keelamine, kui ta korduvalt rikub Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadust või selle põhjal antud määrusi, samuti õppelepinguid;
- 11) loa andmine õppinud töölise eksami õiendamiseks enne määratud õppeaja lõppu.

¹²⁴Ib., § 36.

¹²⁵Ib., § 33, teine lõige.

§ 7. Teaduse- ja Kunstiosakonnale alluvad kohahaldusinstantsid.

Maakonna muinsushooldajad ja muinsuskaitse usaldusmehed.

Maakonna muinsushooldajate ja muinsuskaitse usaldusmeeste võrk organiseeritakse Hamini poolt kohalikkude omavalitsuste ja vastavate organisatsioonide kaasabil.¹²⁶

Nende pädevuseks on:¹²⁷

1) valvata oma piirkonnas muinasvarade kaitse teostamise järele;

2) teatada muinsuskaitse inspektorile ja tarbe korral vastavaile ametivõimudele muinsuskaitse alal antud seaduste ja määruste rikkumisest;

3) anda muinsuskaitse inspektorile teateid uutest muinasleidudest ja hoolitseda leidesemete edasitoimetamise eest Hamini Teaduse- ja Kunstiosakonnale;

4) äratada koha peal huvi ja arusaamist muinsuskaitsest ning selgitada muinasvarade kaitse tähtsust.

Maakonna muinsushooldajatega ja muinsuskaitse usaldusmeestega peab ühendust, annab nõu ja juhatus muinsuskaitse inspektor.¹²⁸

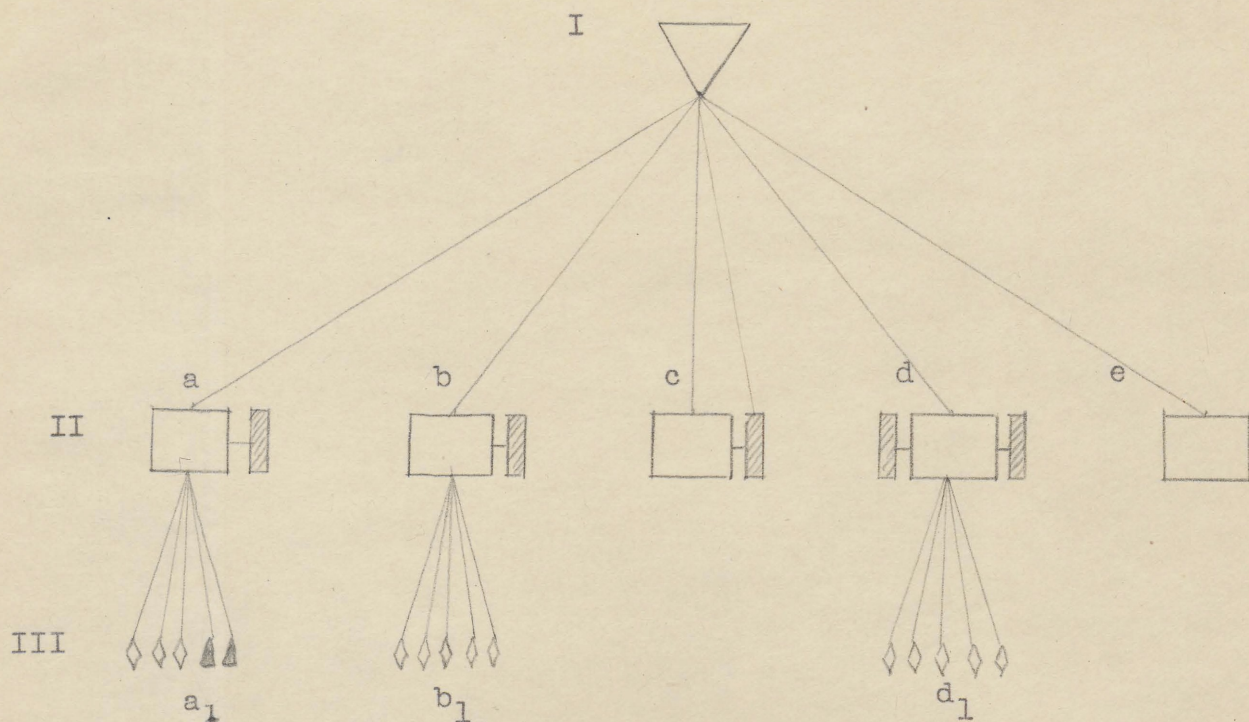
Muinsuskaitse alal järelevalve teostamise vastavas piirkonnas pannakse tarbe korral Haridusministri poolt alluvale riigi- või omavalitsusteenijaile.¹²⁹

¹²⁶Vt. Muinasvarade kaitse seadus, loc.cit. § 10.

¹²⁷Ib., § 11.

¹²⁸Ib., § 9, p.3.

¹²⁹Ib., § 13.

Haridusministeeriumi raking: üldsüsteem.

- I - Haridusminister, ressoori juht.
- II - Hamini allühikud ja ministeeriumi juure loodud instantsid.
- a) Kooliosakond ühes Raamatukogude komisjoniga.
 - b) Kutseoskuse Osakond ühes Töõndusliku Kutseoskuse Nõukoguga.
 - c) Noorsoo ja Vabahariduse Osakond ühes Rahvakultuuri ja Rahvahariduse Nõukoguga.
 - d) Teaduse ja Kunsti Osakond ühes Kultuurkapitali Nõukoguga ja Muinsuskaitse Nõukoguga.
 - e) Üldosakond.
- III - Kohahaldus.
- a₁) Kooliosakonnale alluvad kohahaldusinstantsid.
 - b₁) Kutseoskuse Osakonnale alluvad kohahaldusinstantsid.
 - d₁) Teaduse ja Kunstiosakonnale alluvad kohahaldusinstantsid.